

Orcula doliolum. Foto archiv V. Ložka

Několik slov o našich sudovkách

Vojen Ložek

Příspěvek O. Továřka se zabývá výskytem těchto plžů v Javoříčském krasu, který je pozoruhodný především tím, že zde leží několik předsunutých izolovaných nalezišť alpsko-karpatského druhu *Orcula dolium* (Drap.). Abychom lépe pochopili význam jeho nálezů, bude účelné připojit několik doplňujících údajů o taxonomickém postavení a historii výskytu obou druhů ve střední Evropě.

Každý z našich obou zástupců rodu *Orcula* Held náleží jinému podrodu. Zatímco *O. dolium* (Drap.) představuje podrod *Orcula* s. str., žijící především v alpiských pohořích, je *O. doliolum* (Brug.) zástupcem podrodu *Sphyradium* Charpentier, sdružujícího především prvky jihovýchodní, tj. balkánské až předasijské v širším slova smyslu. Oba druhy se výrazně liší nejen znaky na ulitě, ale i svými stanovištními nároky a historií svého rozšíření u nás.

Sudovka skalní — *O. dolium* žije v Alpách a Západních Karpatech, odkud zasahuje do některých sousedních oblastí, např. do Švábské Jury nebo do východní okrajové části České vysočiny (okolí Javoříčka, Hřebečov). U nás patří k nejběžnějším druhům vápencových Karpat, rozšířeným od teplých pahorkatin až na nejvyšší vrcholy vápencových Tater. Nejhojnější je na skalách vápenců a dolomitů ve středních a horských polohách, např. v jz. části Velké Fatry, na severu Nízkých Tater, v Muránském kra-

su a jinde. Jen k východu její výskyt rychle vyznívá a nepřestupuje Potiskou nížinu. V nízkých teplých polohách žije statné zavalité tvary na lesních skalách a v sutích, zatímco výše obývá i otevřené slunné stěny, často v neobyčejném počtu. Bývá zde menší a štíhlejší. Někdy vykazuje překvapivou místní proměnlivost, avšak jen stěží lze rozlišit nějaké stálejší formy. Výjimkou je *O. dolium brancsiki* Clessin, žijící v Manínské a Kostelecké úžině, jakož i na bradle Toranie v Súlově nedaleko Povážské Bystrice, vyznačená mimořádně štíhlou, vytáhlou, k vrcholu se zužující ulitou a jen jednou cívkovou deskou.

Sudovka žebernatá — *O. doliolum* je drobnější a má mezi našimi plži zcela ojedinělý tvar. Její ulita je totiž nejširší ve svrchní třetině a směrem dolů k ústí se mírně zužuje, takže je zřetelně hrubokovitá nebo žárovkovitá. Od předchozího druhu se dále liší řídkými žebrý na povrchu závitů a ovšem způsobem života i rozšířením. Žije totiž hlavně v teplých nižších oblastech, především ve vápencových pahorkatinách v lesních sutích, na stinném úpatí skal, někdy též u pramenů vylučujících uhličitán vápenatý. Zde však hledá spíše dostatek vápna v povrchových vrstvách půdy než vlhkost. Nežádá se rozšířila i na hradních zříceninách. I když na vápencovém nebo silněji vápnitém podkladě je nejhojnější, vyskytuje se tu a tam i na pod-

kladech zcela nevápnitých, např. na trachytu Kletečné v Českém Středoohoří, na mnoha místech na Křivoklátsku apod.

Rozdíl mezi oběma druhy je zřejmý z připojených obrázků. Oba druhy se však pozoruhodně liší i svým rozšířením v minulosti. *O. dolium* se totiž řadí k těm druhům, které u nás přežily ledové doby, a patří tedy k starousedlíkům naší fauny. V drsných a ve srovnání s dneškem velmi rozdílných podmínkách ledových dob změnila *O. dolium* i způsob života a pronikla hluboko do nížin, kde dnes nežije a kde tehdy patřila k obyvatelům chladné sprašové stepi. Najdeme ji na mnoha místech ve spráších Podunajské nížiny a jejích výběžků. Naproti tomu *O. doliolum* se váže jen na teplá období. To znamená, že v ledových dobách vždy ustoupila do jižní Evropy, kde nepříznivé období přečkala v chráněných refugích a po opětném oteplení se zase šířila k nám. V ledové době se objevuje koncem období boreálního, tedy asi před 8 tisíci lety, a šíří se do všech teplých krajín. Je proto typickým druhem pahorkatin a teplých okrsků submontánního stupně. Jako půdní plž žijící v těsném styku s minerální půdou dobře odolává hospodářským zásahům do porostů s výjimkou zavedení jehličnatých monokultur. Obě sudovky jsou významné z hlediska studia vývoje naší fauny a každý nález zasluhuje řádné registrace.